

ritatem Dei promptus sit aequali modo sese subicere cui-
vis veritati, quamprimum tanquam revelata sufficienter est
proposita. Cf. de Lugo disp. XVII. sect. 6. n. 122. (1).

b) Pariter ex dictis constat, cur possibilitas dubii imo
etiam actualis *indeliberata* dubitatio non obsit firmitati
fidei. Exclusio enim formidinis de opposito, ut diximus, est
ex imperio liberae voluntatis; quamdiu ergo perseverat *de-
liberata* voluntatis repugnantia adversus formidinem erro-
ris, manet etiam firmitas fidei propria. Cf. S. Th. 1. c. ad
2.; Ripalda disp. XI. sect. 2. n. 18. 19.

Corollarium 3. Quamvis auctoritas Dei et locutio divina
sint motivum et obiectum formale fidei, atque sub ista ra-
tione haec motiva saltem in primo actu fidei non per as-
sensum fidei propter auctoritatem Dei revelantis, sed ex ma-
nifestatione intrinsecus cognoscibili intelligantur modo, quo
declaravimus; nihilominus sub alia ratione tum auctoritas
Dei tum existentia locutionis divinae sunt etiam obiectum
materiale fidei, atque adeo veritas credenda propter aucto-
ritatem Dei revelantis. Revelavit enim Deus sive explicite
sive saltem actu exercito tum suam infinitam veracitatem
tum suae revelationis existentiam. In hoc autem actu fidei
auctoritas et locutio Dei ut obiectum formale propter quod
creditur, cognoscitur modo supra explicato ex rationibus
internis, et eadem auctoritas atque locutio creditur ut ob-
iectum materiale. Est ergo in tali actu fidei duplex assen-
sus supernaturalis in idem obiectum sub duplici diversa ra-
tione spectatum. Praecognosco uno actu auctoritatem Dei
revelantis ex rationibus internis; tum alio actu saltem vir-

(1) Inter veteres scholae theologos solus Durandus censuit, haere-
ticos errantes culpabiliter circa unum articulum adhuc elicere actus fidei
theologiae circa articulos alios. Ripalda de Fide disp. IX. sect. 4;
disp. VI. sect. 4. n. 34. 35. valde propendit in sententiam, elici ab illis
haereticis actus fidei supernaturales licet imperfectos; concludit tamen
n. 63: « equidem affirmarem, si praeter Durandum duces essent nostri
secundi scriptores; sed cohibeo sententiam, donec illi praeluceant. »
Sane conspiratio theologorum adeo constans satis est, ut illis quibus-
cumque actibus imperfectis propria ratio fidei divinae ac theologiae
neganda sit, nec modus deest, quo haec res explicetur, ut apparet ex
dictis in textu.

tualiter distincto (actu fidei), propter auctoritatem Dei re-
velantis assentior utrique huic veritati: « Deus est infinita
veracitas, » « Deus se manifestavit supernaturali revela-
tione. » Vide Tract. de Deo th. IX.

Corollarium 4. Quamvis ex dictis cognitio obiecti for-
malis ultimam non sit mediata per actum fidei propter
motivum auctoritatis Dei revelantis, sed immediata ex ra-
tionibus intestinis; potest tamen ille supernaturalis firmis-
simus assensus in auctoritatem Dei et adhuc magis assensus
inevidens et liber in divinitatem locutionis propositae la-
tiori nominis significatione appellari *assensus fidei*, tum
quia veritas utraque est obiectum formale fidei et ingre-
ditur ut motivum ipsum fidei actum, tum maxime quia
assensus uterque elicitur ab intellectu sub lumine fidei su-
pernaturali. Cf. de Lugo disp. I. sect. 7. n. 129.

CAPUT V.

DE NECESSITATE PROPOSITIONIS VERITATIS PER ECCLESIAM.

Declarandus primum est status praesentis quaestionis.
Aliqui theologi docuerunt, ultimam fidei analysis fieri in
auctoritatem infallibilem Ecclesiae. Quaerenti enim cur
hanc illamve veritatem credamus, respondemus: quia Deus
infinita veritas revelavit; porro interroganti quomodo con-
stet, Deum revelasse, reddimus rationem fidei nostrae: quia
Ecclesia infallibilis id docet. Referuntur in hac opinione
fuisse Durandus, Gabriel Biel, Almainus in 3. dist. 23-25;
Michael Medina l. V. de recta in Deum Fide aliique, quo-
rum sensum non adeo extra controversiam certum explicat
Petrus Hartadus de Fide disp. VII. sect. 2. Communis theo-
logorum consensus hanc doctrinam improbat. Si enim au-
ctoritas Ecclesiae assumitur ut infallibilis sub assistentia
Spiritus Sancti; ita ipsamet est obiectum materiale fidei
quod creditur, nec ergo potest esse principium, in quod
ultimo fides resolvitur. Quaerendum scilicet superest, cur
credatur haec ipsa assistentia Spiritus Sancti ad consti-
tuendam infallibilem Ecclesiam; et sane respondendum,

eam credi propter auctoritatem Dei revelantis. Si vero auctoritas Ecclesiae intelligitur humana tantummodo, quatenus constituitur sapientia, integritate vitae, constantia, consensu tantae multitudinis per omnes aetates; ita haec auctoritas constituit utique motivum credibilitatis, non tamen obiectum formale, propter quod fide divina credatur veritas proposita ab Ecclesia, et in quod proinde fiat resolutio fidei, cum assensus fidei divinae esse non possit nisi propter auctoritatem Dei revelantis. Quomodo de hac re sentiendum sit, et quid veri quid falsi subsit illi pauciorum theologorum doctrinae, prout referri solet, hic declarare conabimur iuxta principia paulo ante in analysi fidei et in Tractatu de Traditione demonstrata.

Tria considerabimus, a) quomodo Ecclesia velut factum divinum pertineat ad ipsam locutionem divinam; b) quomodo propterea per Ecclesiam divinitas revelationis sit omnibus cognoscibilis; denique c) quomodo ad fidem divinam ac catholicam se habeat ipsum formale testimonium Ecclesiae.

I. Quomodo Deus per Ecclesiam

*tamquam per factum suum seu tamquam per verba realia
coniuncta cum suis verbis formalibus
loquatur omnibus diebus usque ad consummationem saeculi.*

1. Locutio quae nunc proponitur ut divina, et cuius divinitas ex rationibus internis cognoscenda est modo, quo diximus toto antecedenti capite IV., haec inquam locutio nunc proposita, non nunc primum a Deo prodiit, sed ante multa saecula a Deo profecta ad nos usque conservata est. Unde cognoscere hoc verbum (e. g. « Deus est unus et trinus ») tamquam divinum, idem est ac cognoscere, hoc verbum quod nunc proponitur, pridem a Deo revelatum ad nos usque conservatum esse. Iam vero organon a Deo institutum ad promulgationem, propagationem et conservationem totius revelationis est docens Ecclesia, h. e. constituti a Christo Apostoli et eorum perennes successores. Hinc Deus *rebus et factis* cognoscibiles reddidit primum Apostolos tamquam suos legatos in promulganda revelatione. « Euntes

in mundum universum praedicatè Evangelium omni creaturae... Illi autem perfecti praedicaverunt ubique *Domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis* » Marc. XVI. 20.; Heb. II. 4. etc. Successores serie perpetua immediate neuntur cum ipsis Apostolis, et in mundo universo communionem et doctrinam inter se coniuncti velut unum corpus ad nos usque pertingunt. Ex connexionione cum Apostolis et cum Christo ipso *res illae et facta* Christi et Apostolorum pertinent ad totam Ecclesiam subsequentem, quae et ipsa insuper novis *rebus et factis* quavis aetate insignitur tamquam sigillis demonstrantibus eius institutionem divinam et connexionionem cum Christo et Apostolis. Res enim et facta indicata superius (p. 671. sq.) pertinent omnia ad Ecclesiam, et cum Ecclesia cohaerent vel tamquam eius principia efficientia et constituenta vel tamquam effectus et, si ita loqui fas est, tamquam eius actus vitales, quibus Ecclesia ipsa ut societas divinitus instituta et supernaturalis manifestatur. Lege s. Augustini mirabilem epistolam 137. n. 15. seqq. ad Volusianum, et libellum de utilitate credendi n. 32. 35.

Ita ergo Ecclesia, corpus cum capite Christo, inde ab origine humani generis usque ad nos exhibetur tamquam moraliter unum grande quoddam factum divinum, in quo Christus historice cognoscibilis in sua vita, suis miraculis, impletis prophetiis, doctrinae sanctitate, sublimitate, modo docendi, sua morte et resurrectione et glorificatione est principium et finis, A et Q; multiplices autem series factorum antecedentium et consequentium quae sunt ipsius Ecclesiae manifestationes, progrediuntur a Christo et ad Christum convergunt tamquam radii ad centrum sive ut praeparationes sive ut effectus, atque Christum ipsum partim ut supernaturalem suam causam demonstrant, partim ex Christo cognito in se perfectius intelliguntur, sicut generatim causa ex effectibus et vicissim effectus ex causa cognoscuntur. Sicut ergo Christus Dominus ipse, sicut deinde Apostoli *rebus et factis* sese exhibebant cognoscibiles ut legatos divinos, ita Ecclesia tum per ipsam connexionem cum Christo tamquam capite ac fundatore et cum Apo-

stolis tamquam primis suis plantatoribus, rigatoribus ac membris, tum per novas et perpetuas series rerum et factorum sese exhibet velut continuationem legationis Christi et Apostolorum. Cf. Tract. de Traditione th. IV. sqq.

2. Hinc iam apparet, quomodo Ecclesia spectata secundum *res et facta*, quibus divina eius institutio et missio cognoscibilis redditur, sit velut elementum componens locutionem divinam perpetuo permanentem et perpetuo cognoscibilem. Praedicatio et prima promulgatio revelationis, loquendo nunc de novo Testamento, peracta a Christo et ab Apostolis componebatur *verbis et rebus*, et per res locutio erat cognoscibilis ut divina, « *Domino testimonium perhibente verbo gratiae suae, dante signa* » Act. XIV. 3.; hoc est, revelatio composita *verbis et rebus* ex sua insita ratione erat cognoscibilis ut divina postulans assensum in hanc veritatem: talem locutionem (quae est *subiectum*) esse locutionem divinam (quod est *praedicatum*). Vide supra p. 672. in nota. Pari ergo modo revelatio, quae nunc ab Ecclesia proponitur tamquam revelatio derivata inde a Christo et ab Apostolis, non tantum verbis constat sed etiam tota serie *rerum et factorum*, quibus Ecclesia exhibetur ut divinitus instituta et pro Christo legatione fungens ad conservationem et praedicationem doctrinae. Ergo non solum in personali praedicatione Christi et Apostolorum, sed etiam perpetuo in Ecclesia *res illae et facta*, connexio inquam Ecclesiae cum Christo et Apostolis, mirabilis propagatio et conservatio, consensus, supernaturalia charismata sese manifestantia, constantia in fide accepta, martyria, tota spiritualis vita Ecclesiae manifestata, omnia scilicet illa quae diximus *Ecclesiam spectatam secundum res et facta*, componunt ipsam divinam locutionem, quatenus constat duplici elemento verborum ac rerum.

3. Est autem hic sedulo attendendum ad triplicem diversam considerationem rerum et factorum, quam supra p. 680. declaravimus, ne quis in re tam gravi fallatur, vel modo loquendi occasionem praebet errandi. Ut saepe diximus, motivum formale fidei est unice *auctoritas Dei loquentis*. Unde si res et facta *per se et seorsum* specten-

tur, sunt in ordine ad locutionem divinam signa manifestantia intellectui eius divinitatem, in ordine ad rem credendam signa manifestantia eius credibilitatem, atque adeo modo utroque sunt *motiva credibilitatis*. Solum tertio modo considerata, ut Deus suam locutionem et divinam suam eloquentiam iuxta dictum Augustini componit verbis et factis, facta ingrediuntur ipsam locutionem divinam ex suis internis rationibus cognoscendam, hocque modo ingrediuntur ipsum motivum formale. Ita dum rex loquitur per suum legatum, motivum formale credendi fide debita verbo regio est auctoritas regis loquentis, non diploma et sigillum regium vel apparatus, quo legatus comparet. At si res illae considerantur ut elementum componens cum verbis unam locutionem regiam, quae ita in complexu spectata ex sese est cognoscibilis; hoc modo res illae ingrediuntur ipsum motivum formale.

II. *Quomodo divinitas revelationis per Ecclesiam tamquam per factum divinum omnibus facile sit cognoscibilis.*

1. Diligens consideratio doctrinae paulo ante expositae magni momenti est propter consecutaria, quae ex ea consequuntur. Inde enim intelligitur, facile esse et etiam rudibus obvium in Ecclesia catholica cognoscere revelationis propositae divinitatem, sine cuius utpote obiecti formalis certa licet inevidenti cognitione fides locum habere non potest. Dico cognitionem hanc in Ecclesia catholica etiam rudibus esse obviam, quia Ecclesia ut complexus rerum et factorum (tamquam motivum credibilitatis) evidenter ostendens credibilitatem doctrinae et officium credendi, et quatenus componit ipsam locutionem divinam, reddens locutionis divinitatem certo cognoscibilem, etiam a rudibus facile cognoscitur modo forte confuso sed certe sufficienti, ut eis *evidens* sit officium assentiendi in existentiam locutionis divinae, et *evidens* credibilitas rei in tali locutione propositae. Facile enim omnes possunt cognoscere e. g. suos sacerdotes cohaerere in fide et doctrina cum Episcopis, a quibus missi sunt ad docendos et pascendos fideles, Episcopos

esse unitos cum Pontifice Romano et cum Ecclesia in toto orbe terrarum. Unde facile eis innotescit, doctrinam propositionem esse in fide totius Ecclesiae. Nec minus obvia eis est confusa saltem notitia aliquot proprietatum Ecclesiae et miraculorum, quibus revelatio confirmata est. Haec autem cognitio rerum et factorum per se sufficiens plane est, ut pariat evidentiam credibilitatis et officii ad firmissime credendum propter auctoritatem Dei revelantis; nec quoad rei summam cognitio alia est per scientiam philosophicam et theologicam. In doctoribus amplior et distinctior scientia motivorum credibilitatis potissimum requiritur ad defensionem fidei et ad detegendas fallacias (1).

2. Divina nempe bonitas et sapientia verbum suum ita reddidit cognoscibile, et veritates revelatas ita motivis credibilitatis exhibet credibiles in Ecclesia catholica, ut in hac et in hac sola Ecclesia omnes etiam rudes habeant modo sibi accommodato fundamenta certitudinis, qua omne prudens dubium excludatur non solum relative pro praesenti sua mentis cultura, sed absolute pro quovis stadio scientiae; ac proinde etiam pro ipsis ex motivis quae actu cognoscunt, incommutabiliter certum sit ac maneant, rationes oppositas, quaecumque illae sint, non posse esse nisi apparentes.

Sane quoniam Deus revelationem suam per Christum et per Spiritum Sanctum missum in Apostolos completam destinavit omnibus gentibus et omnibus temporibus; ideo pro omnibus gentibus usque ad ultimum terrae et pro omnibus temporibus usque ad consummationem saeculi (Matth. XXVIII. 19; Act. I. 18.) misit legatos suos in perpetua successione et mutua consensione insignitos characteribus divinae missionis et auctoritatis. Quae tandem est institutio Ecclesiae in sua apostolicitate, catholicitate, unitate et sanctitate facile cognoscibilis ut per eam Christus caput perpetuo conservet, praediceat, et explicet totam doctrinam revelatam.

(1) Ex eadem ratione evidens est, quam gravis urgeat necessitas amplioris et distinctioris institutionis quoad simplices fideles quibusdam luctuosos temporibus, ubi acerbior imminet hostium fidei impugnatio et maius perversionis periculum.

In hac igitur Ecclesia et per hanc solam voluit Deus propositionem totius revelatae doctrinae reddere accommodatam omnibus gentibus et omnibus temporibus; est enim Ecclesia a Christo ita instituta iisque insignita characteribus, ut ipsamet verissime sit ac dici debeat magnum quoddam ac perpetuum motivum credibilitatis, seu potius compendium omnium motivorum, quibus divina revelatio cognoscibilis, et revelata doctrina credibilis ac credenda exhibetur. Motiva namque credibilitatis omnia quibus Christus ipse et quibus Apostoli in virtute Spiritus Sancti suam praedicationem collustrarunt, ad Ecclesiam catholicam in sua manifesta connexionione cum Christo et Apostolis et ad nullam aliam communionem pertinent, sicut ad eam solam pertinet motivorum continuatio in mirabili propagatione et conservatione religionis christianae, in eisdem effectibus omnes naturales causas excedentibus, in martyriorum modo ac multitudine, in multiplici charismatum manifestatione (cf. s. Augustin. de utilit. credendi c. 17.).

Quae omnia licet fideles catholici rudiores non noverint distincte nec ipsi explicare valeant, noverunt tamen modo ipsis accommodato unam, sanctam, catholicam et apostolicam Ecclesiam, atque in hac semper eis ob oculos versatur incommutabile, plene sufficiens ac certum credibilitatis motivum motivorumque complexus ita, ut fundamentis innitantur firmissimis parati semper, quantum ad singulos pro eorum conditione spectat, per Ecclesiam ad satisfactionem omni poscenti rationem de ea, quae in eis est spe.

3. Quoniam itaque modus locutionis divinae omnibus accommodatus et quoad omnes veritates revelatas secundum praesentem oeconomiam et institutionem Christi non reperitur nisi in sola Ecclesia catholica, et quoniam facta omnia divina quae tum motiva credibilitatis tum elementum componens ipsam divinam locutionem constituunt, intime pertinent ad Ecclesiam catholicam, per quam solam omnibus gentibus cognoscibilis et credibilis revelatio divina integra per omnes aetates conservata est et conservabitur; inde consequitur, etiam illos qui Ecclesiam catholicam ignorant,

saltem indirecte huic ipsi Ecclesiae debere cognoscibilem et credibilem, si quae eis fit, revelationis propositionem et exhibitionem. Nominatim illis, qui in communione haeretica sunt extra Ecclesiam et hanc invincibiliter adeoque inculpabiliter ignorant, revelationis divinitas velut per radios ex Ecclesia catholica progredientibus illustratur et redditur cognoscibilis. Praesertim rudibus *ordinarie* praesens locutio ut divina non est alio modo cognoscibilis nisi per Ecclesiam, quatenus haec rebus et factis sese exhibet in connexionem cum Christo et Apostolis custodem depositi; adeo ut etiam ad eos, qui inculpabiliter extra corpus Ecclesiae versantes fide divina credunt, verbum Dei per Ecclesiam catholicam pervenire dicendum sit. Quamvis enim huiusmodi *haeretici materiales* instituantur a ministris suae sectae, divinitatem tamen locutionis in dogmatibus vere revelatis quae eis proponuntur, cognoscunt, quatenus componitur praesens locutio cum perpetua successione et cum serie factorum divinatorum pertinentium ad Ecclesiam catholicam, quam Romanam esse ipsi ex hypothesi inculpabiliter ignorant.

4. Verum in tota hac causa propositionis fidei tum pro iis qui sunt in corpore Ecclesiae, tum pro aliis qui ad illud nondum pertinent, primum et praecipue spectari debet supernaturalis gratia interna, sive quatenus est infusio virtutis permanentis (Conc. Trid. sess. VI. cap. 7.), sive quatenus est adiutorium « illuminationis et inspirationis » ad actus fidei salutare ipsumque eius initium. Fides itaque non est naturalis convictio, tantummodo « quantum mereatur pondus rationum ad assensum impellentium » (Propos. XIX. inter damnatas ab Innocent. XI. 2. Martii 1679.); sed fidei assensus eiusque firmitas est supernaturalis ex gratia elevante ac confortante tum voluntatem, ex cuius imperio seu inclinatione elicitur, tum intellectum qui propter veritatem primam revelantem adhaeret veritati revelatae assensu respondente dignitati auctoritatis divinae (supra cap. IV. §. IV. coroll. 2.).

a) Ex hac supernaturali gratia explicatur, quomodo fides divina firmissima locum habere possit, etiamsi propo-

sitio externa non sit huiusmodi, ut per se et *absolute* evidens reddatur credibilitas veritatis propositae. Si quando per accidens revelata veritas rudibus ita proponitur, ut non prae quovis intellectu parere posset evidentiam credibilitatis, necesse tamen est ut saltem pro ipsorum captu eis evidens fiat exclusio formidinis prudentis et officium credendi. Hoc autem posito voluntas adiuta per gratiam potest et tenetur inclinare intellectum ad assensum super omnia propter auctoritatem Dei loquentis, et assensus ipse intellectus per gratiam confortati erit supernaturalis. In hac itaque hypothesi Deus illustratione interna supplet, quod deest propositioni externa. Sicut enim generatim etiam ubi plenissima est propositio externa locutionis divinae, requiritur tamen illustratio supernaturalis interna; ita facile est Deo illustrare intellectum ad assequendam cum plena certitudine existentiam revelationis, etiam ubi per accidens modus externae propositionis veritatem non redderet prae quovis intellectu evidenter credibilem. Ita docent Suarez disp. IV. sect. 5. n. 9. et alii appellantes etiam ad doctrinam s. Thomae 2. 2. q. 2. a. 9. ad 3. Qui credit, inquit Angelicus, « inducitur auctoritate divinae doctrinae miraculis confirmatae et, quod plus est, interiori instinctu Dei moventis; ideo non leviter credit. » Plura vide apud S. Th. Quodlibet 2. a. 6.

Quamvis igitur sub huiusmodi motivis externis, per se insufficientibus ad *absolutam* evidentiam credibilitatis, possit aliquando rudibus falsum proponi nomine revelationis; imo possit simul sub motivis iisdem proponi credendum unum obiectum verum et reipsa revelatum, alterum falsum et non revelatum (si e. g. eis proponeretur tamquam doctrina Ecclesiae tres esse personas divinas et omnes tres esse incarnatas); non tamen ad assensum utrumque motiva inducentia eodem modo se habent, quia supernaturalis suggestio interna supplet defectum in externa propositione quoad revelationem veram, non autem potest referri ad revelationem falsam, ut per se constat. Assensus ipse in utramque propositionem non erit eiusdem firmitatis, in veritatem enim revelatam firmitas erit assensionis supernaturalis, in

errorem vero mere naturalis (1). Tum igitur propositio externa in se est diversissima, una vera altera falsa, quae diversitas ex magisterio Ecclesiae ut regula proxima fidei etiam a rudibus inquisitione facta saltem ordinarie poterit facile cognosci; tum etiam ratione adiutorii gratiae in hominibus, qui simul credunt veritatem revelatam et propositionem falsam, quam errore invincibili putant revelatam, dispositio quoad utramque non censenda est aequalis. In supernaturali fidei adhaesione ad veritatem revelatam iuvantur a gratia, nec unquam iustam causam habere possunt eam in dubium vocandi (2); contra vero quoad adhaesione in propositionem falsam iuvantur a gratia ita, ut data opportunitate per doctrinam Ecclesiae externam et per adiutorium internum ab ea persuasionem retrahantur, ipsique optime intelligant, in hac retractione non contra sed iuxta suum officium se agere (3).

b) Ex eadem supernaturali gratia fidei eo clarius intelligitur, quomodo non sane par sed omnino opposita sit conditio credentium fide divina ac sectatorum religionis falsae. Hi enim per gratiam inducuntur ad examen apparentium rationum sui erroris et rationum veritatis, atque in hoc examine quo sincerius divina illustratione implorata

(1) Voluntas credendi poterit esse supernaturalis et meritoria, etiamsi per errorem invincibilem existimata solum et non vera sit revelatio obiecti; non tamen potest esse supernaturalis ipse assensus intellectus utpote erroneus. Cf. de Lugo disp. IX. n. 22.

(2) Aliqui habentes gratiam gratam facientem possunt hebetudinem pati circa aliqua, quae sunt praeter necessitatem salutis, sed circa ea quae sunt de necessitate salutis, sufficienter instruantur a Spiritu Sancto secundum illud 1. Io. II. 27: unctio eius docet vos de omnibus... Etsi non omnes habentes fidem plene intelligant ea, quae proponuntur credenda, intelligunt tamen ea esse credenda, et quod ab eis nullo modo est deviantum » S. Th. 2. 2. q. 8. a. 4. ad 1. et 2.

(3) Non tamen defendimus, quod docuerunt Antonius Perez (disp. II. c. 3.) et alio modo Pallavicinus (Curs. theol. de Fide n. 666.), ordinarie posse ab homine credente discerni firmitatem assensus supernaturalis ab assensu naturali, et hoc ipso posse cognosci vocem Dei internam ita, ut ex modo illius suasionis internae tamquam ex motivo credibilitatis cognoscatur veritas obiectivae revelationis. Huius sententiae refutationem prolixam habes apud Haunoldum Controv. III, c. 2.

coram Deo ex desiderio salutis consultaverint, eo magis Deus qui omnes homines vult salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire (1. Tim. II. 4.), per suam gratiam eos deducet ab errore, et adducet ad agnitionem veritatis. Ex adverso quoniam « Deus non deserit, si non deseratur, ut pie semper iusteque vivatur » (s. Aug. de natur. et grat. contra Pelag. c. 26.; Concil. Trid. sess. VI. cap. 11. 13.; Conc. Vatican. de Fide cap. 3.), a vera fide sub lumine gratiae iam suscepta et credita ad deliberatam dubitationem vel omnino ad negationem homines infelices negligendo gratiam eique resistendo delabuntur. Naufragia circa fidem antecedit et semper comitatur repulsio bonae conscientiae. « Milites in illis bonam militiam, habens fidem et bonam conscientiam, quam quidam repellentes circa fidem naufragaverunt » (1. Tim. I. 9. cf. Heb. VI. 4. sq.; 2. Pet. II. 21.).

c) Ex utroque capite, tum scilicet ex modo propositionis fidei in Ecclesia et per Ecclesiam catholicam proportionato omnibus etiam rudibus ad evidentiam credibilitatis gignendam, quae ulteriori examine et ampliori doctrina solum distinctius explicari et confirmari potest; tum maxime et proprie ex supernaturali lumine, quo Deus neminem deserit nisi deseratur, et ex supernaturali firmitate fidei intelligitur, quam falsa sit doctrina Hermesii, qui iubet catholicos saltem eruditos et theologos fidem a Matre Ecclesiam susceptam et iam creditam ita examini subiicere, ut fidem hanc ipsam serio in dubium vocent atque incertam habeant, donec sollicita inquisitio eis persuaserit, quid sequendum, quae religio amplectenda sit. Ab hoc commentum re ipsa ac principiis non multum differt aliorum quorundam doctrina. Quemadmodum, inquit, instituto examine potest homini illucescere officium transeundi a religione falsa in qua educatus erat, ad Ecclesiam catholicam; eodem modo et (ut aliqui loquuntur) iure suo posse hominem catholicum instituto examine per errorem invincibilem et absque culpa deficere a fide catholica hactenus credita. Quasi nempe veritas divina et error, supernaturalis fides in Ecclesia catholica et adhaesio in errore parvis aut similis essent conditionis!

Hic error explicitè damnatus est ut haereticus a sacrosancto Concilio Vaticano I. c. c. 3. et can. 6. Praeterea ad confirmationem doctrinae hac paragrapho expositae perpendatur proscriptio propositionum 19^{ae}. 20^{ae}. 21^{ae}. inter damnatas ab Innocentio XI. « Voluntas non potest efficere, ut assensus fidei in se ipso sit magis firmus, quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium. » « Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat supernaturalem. » « Assensus fidei supernaturalis et utilis ad salutem stat cum notitia solum probabili revelationis, imo cum formidine, qua quis formidet, ne non sit locutus Deus. » Vide Dominicum Viva, « Theses damnatae » T. I. p. 203. sqq.

d) Postremo ex dictis consequitur, necessitatem gratiae internae in relatione ad externam propositionem fidei dupliciter spectandam esse. Locutio divina realis, sive ut componitur rebus et factis, obiective et in se ita habet, ut talis atque hoc modo facta locutio sit et cognosci possit necessario divina. « Nonne cum omni confidentia, inquit Richardus a S. Victore de Trin. I. l. c. 2., Deo dicere poterimus: Domine si error est, a te ipso decepti sumus; nam ista in nobis tantis signis et prodigiis confirmata sunt et talibus, quae nonnisi a te fieri possunt? » Attamen ex una parte perspectis rationibus evidens est tantummodo officium tum divinitati locutionis tum veritati rei revelatae assentiendi, seu *evidens est credibilitas*; liber tamen manet assensus in existentiam divinae revelationis et in veritatem rei revelatae, atque adeo ad eum praestandum requiritur imperium pie voluntatis; ex altera autem parte supernaturalis ordo revelationis ipsaque indoles veritatum supernaturalium rerumque supersensibilium, ac denique oppositio contra inclinationes sensualis naturae difficillimum et moraliter impossibilem reddunt viribus naturae firmum et immutabilem assensum in veritates omnes sufficienter propositas, etiamsi de assensu fidei solum naturali ageretur; assensus autem fidei sicut oportet, proportionatum scilicet revelationi divinae ac fini supernaturali, atque adeo supernaturalem constat naturalibus viribus esse absolute impossibilem. Quapropter spectatis etiam solum-

modo difficultatibus, praescindendo ab ordine fidei supernaturali, gratia externa revelationis et propositionis fidei cum omnibus quantumvis evidentibus motivis credibilitatis non sufficit ad subiectionem debitam intellectus et voluntatis sub auctoritatem Dei loquentis; sed requiritur speciale adiutorium Dei internum ad hanc animi dispositionem, ad promptitudinem scilicet amplectendi firmissime quasvis veritates sufficienter propositas. Habitus autem fidei proportionatus ad finem praesentis elevationis est ontologicae supernaturalis et per se infusus, h. e. qui non actibus acquiri sed a solo Deo in anima effici possit operatione supernaturali. Praeterea ad actum fidei supernaturalem, ut credatur sicut oportet, absolute necessaria est gratia supernaturalis interna tum illustrationis pro intellectu tum excitationis et confortationis pro voluntate. Patet proinde, fidem quae est fundamentum et radix totius vitae spiritualis ac salutis aeternae, donum Dei esse speciale non solum ratione vocationis externae sed maxime ratione vocationis et unctionis internae (I. Io. II. 20.).

Quatenus Deus in donis suis cum effectu conferendis postulat nostram quoque cooperationem, sine dubio requiritur etiam motivorum diligens consideratio sub lumine gratiae tum ad amplectendam tum ad conservandam fidem (cf. Conc. Vatican. I. c.; Encyclic. S. P. Pii IX. 9. Nov. 1846.); at falleretur perniciosissime, qui putaret, philosophica inquisitione vel sola vel potissimum se posse sibi aut aliis fidem divinam persuadere. Cooperatio nostra sub gratia et cum gratia in toto hoc negotio, ut perveniat ad fidem et maneat in fide, consistit maxime et ante omnia et post omnia in magna animi humilitate, in profundissima reverentia erga divinam maiestatem, in instanti et constanti oratione: « nisi efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum coelorum. »

III. De necessitate testimonii Ecclesiae ad fidem divinam et ad fidem catholicam.

1. In declarationibus praemissis iam etiam continetur, quomodo testimonium Ecclesiae in se ipso spectatum

fidem divinam se habeat, quod erat tertium hoc capite propositum. In primis certum est, testimonium Ecclesiae formaliter, quatenus est Ecclesiae, sicut et testimonium Apostolorum et prophetarum quatenus est ab hominibus, non esse *obiectum formale* et motivum fidei divinae, cum huiusmodi motivum non possit esse nisi auctoritas Dei loquentis, adeoque verbum Dei formaliter ut Dei est: « cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepistis illud non ut verbum hominum sed, sicut est vere, verbum Dei, qui operatur in vobis qui credidistis » 1. Thess. II. 13. Quaeri igitur solum potest, quomodo propositio verbi Dei per Ecclesiam sit necessaria, ut revelatio seu verbi divinitas cognoscatur atque ita sit obligatio credendi. Haec propositio per Ecclesiam, ut initio diximus, potest spectari dupliciter, vel quatenus infallibilitate nondum supposita spectatur testimonium Ecclesiae formaliter, ut proficiscitur ab Ecclesia instructa characteribus seu motivis creditibilibus; vel quatenus Ecclesia est et fide creditur infallibilis sub assistentia Spiritus Sancti.

a) Ex natura rei et absolute propositio Ecclesiae neutro modo spectata est necessaria, ut obligatio credendi et fides divina locum habere possit. Non enim aliud requiritur, quam ut locutio divina sufficienter cognoscibilis reddatur; id autem per se et absolute multis aliis modis fieri potest. Ita penes omnes illos, qui fidem susceperunt ex revelatione Dei immediata et constituti erant primi revelationis promulgatores, profecto nulla intercessit Ecclesiae propositio; ita etiam nunc absolute loquendo revelationis pridem factae divinitas miraculis vel aliis motivis creditibilibus potest reddi cognoscibilis.

b) Si testimonium Ecclesiae spectatur nondum supposita fide infallibilitatis, tantummodo ut est testimonium huius societatis instructae tot ac tantis motivis creditibilibus; ita illud proprio loquendo non est aliud quam *rerum et factorum*, quae saepe iam diximus, applicatio ad determinatas veritates et ad eandem revelationem. Sicut enim *res et facta* quae sunt aliquid ipsius Ecclesiae, per se spectata reddunt existentiam revelationis cognoscibilem et veritates

in ea contentas credibiles; ita per testimonium Ecclesiae proponuntur ipsae determinatae veritates, ad quarum revelationem demonstrandam illa motiva creditibilitatis pertinent. Haec igitur non tam est necessitas testimonii formaliter spectati seu testimonii verbalis, de quo nunc quaerimus, quam necessitas factorum divinorum in Ecclesia, de quibus dictum est in superioribus.

c) Si testimonium Ecclesiae intelligitur iam supposita infallibilitate sub assistentia Spiritus Sancti; certe talis Ecclesiae auctoritas non potest esse sive necessarium motivum sive necessaria conditio *ad omnem actum fidei*. Nam hic modus infallibilitatis et haec assistentia Spiritus Sancti non potest cognosci ex rationibus internis, sed tantum credi per actum fidei propter auctoritatem Dei eam revelantis. Unde si hic actus fidei in infallibilitatem Ecclesiae necessario supponeretur omnibus aliis actibus fidei, saltem ipse ille primus actus non posset supponere iterum alium actum fidei in infallibilitatem Ecclesiae per assistentiam Spiritus Sancti. At neque ad alios omnes actus fidei cognitio infallibilitatis Ecclesiae, quae pendet ab assistentia Spiritus Sancti, necessaria est. Possunt enim sine dubio hominibus nondum cognita hac Ecclesiae infallibilitate alii articuli fidei sufficienter proponi, ut possint et teneantur fide divina eos credere. Nec est ratio, cur negentur actus fidei divinae iis, qui absque sua culpa in aliqua secta nutriti infallibilitatem quidem hanc Ecclesiae invincibiliter ignorant, alias tamen veritates revelatas habent sufficienter propositas *per res et facta*, quae ab Ecclesia eis incoegnitae et ipsis insciis ad eos derivantur. Huiusmodi enim homines quamdiu graviter contra fidem non peccant, et promptum gerunt animum revelationem quamvis ac proinde etiam Ecclesiam veram, ubi sufficienter erit proposita, credendi et practice sequendi, solum *materialiter haeretici*, dispositione autem ac habitu vere fideles sunt (1).

(1) Modum, quo homines invincibiliter adeoque inculpabiliter ignorantes veram Ecclesiam, possint Dei aspirante et adjuvante gratia elicere actus fidei supernaturales, et consequenter gratia auxiliante Deum amare super omnia et pervenire ad iustificationem ac salutem aeter-

2. Quae quamvis ita sint, nihilominus sub alia ratione secundum ordinariam Dei providentiam verissima est necessitas testimonii Ecclesiae per assistentiam Spiritus Sancti infallibilis. Est enim hic modus propositionis omnibus credentibus ad veritates fidei omnes in complexu sine admixtione erroris cognoscendas ex natura rei aptissimus, atque in praesenti oeconomia ad unitatem fidei in catholicitate conservandam necessarius et a Christo ipso institutus. (Vide de Tradit. th. VI.).

Quare revelatae veritatis propositio per Ecclesiam secundum providentiam Dei ordinariam et secundum oeconomiam a Christo institutam est necessaria, ut sufficienter innotescat, quatenus sint veritates revelatae. Quoniam communiter atque eo modo, ut omnes credere teneantur, veritas tamquam revelata sufficienter proponi non potest nisi per Ecclesiam sive solemnii iudicio sive publica professione; inde est, quod propositio facta ab Ecclesia requiritur, ut veritas pertineat ad *fidem catholicam*. Quamvis ergo veritas

nam, explicat Card. de Lugo disp. 12. n. 50. 51; idque supposita communiori theologorum sententia, ante fidem non dari gratias supernaturales, nisi quae directe spectant ad fidem consequendam, et supposita veritate, fidem late dictam seu cognitionem Dei ex creaturis non sufficere ad iustificationem, cum radix iustificationis et salutis sit fides strictae dictae propter auctoritatem Dei loquentis. Verba doctissimi Cardinalis ita habent. « Qui cum catholica Ecclesia non credunt, dividi possunt in plures classes. Nam in iis aliqui sunt, qui licet non credant dogmata omnia catholicae religionis, agnoscunt tamen Deum unum et verum, quales sunt Turcae et omnes Muhammedani atque etiam Indaei; alii agnoscunt etiam Deum trinum imo et Christum, ut plures haeretici; quibus omnibus non redditur facilior salus et iustificatio in illa sententia (omnia opera moraliter bona ab eis fieri praeveniens gratia supernaturali) quam in nostra (non admittente ante fidem gratiam supernaturalem nisi tendentem directe ad fidem.) Nam vel excusantur a peccato infidelitatis et incredulitatis circa nostram fidem, vel non excusantur. Si non excusantur, in neutra sententia salvari possunt, quamdiam fidem catholicam non amplectuntur. Si vero excusantur propter ignorantiam invincibilem, in utraque sententia salvari possunt. Nam errantes invincibiliter circa aliquos articulos et credentes alios, non sunt formaliter haeretici; sed habent fidem supernaturalem, quae credunt veros articulos, atque adeo ex ea possunt procedere actus perfectae contritionis, quibus iustificentur et salventur. Quod idem di-

nendum ab Ecclesia proposita omnibus ad credendum, pro illis quibus sufficienter innotescat tamquam comprehensa in deposito revelationis, sit obiectum *fidei divinae*; imo quamvis etiam revelatio privata praesertim ab iis, quibus fit, possit credi *fide divina*, quando de divina locutione sufficienter eis constat (de Tradit. th. XXII. corollar.); nihilominus nec priori modo ante propositionem Ecclesiae, nec altero modo umquam constituitur obiectum *fidei catholicae* seu universalis.

3. Porro ubi Ecclesia iam cognoscitur ut organon infallibile Spiritus Sancti ad proponendam doctrinam revelatam; facile patet, talem testificationem non esse humanam tantummodo, sed esse locutionem Spiritus Sancti per Ecclesiam, dum locutio Spiritus Sancti olim facta per prophetas et Apostolos (cf. Heb. I. 1.) nunc eadem proponitur a Spiritu Sancto per Ecclesiam. Locutio autem divina est *motivum formale* fidei. Ergo hoc modo spectatum testimonium Ecclesiae non quatenus est hominum, sed quatenus est Spiritus

endum est de Iudaeis, si qui sunt, qui invincibiliter errent circa christianam religionem; possunt enim adhuc habere veram fidem supernaturalem circa Deum et alios articulos fundatam in Scriptura sacra, quam recipiant (ex traditione), atque ideo ex ea fide possunt habere contritionem, qua iustificarentur et salventur, si fides explicita Christi non sit necessaria necessitate medii... Denique Muhammedani si qui essent, qui etiam invincibiliter errarent circa Christum et eius divinitatem, non est cur non possent vera fide supernaturali credere unum Deum remuneratorem supernaturalem; hoc enim ipsi non credunt propter argumenta ex creaturis naturalibus desumpta, sed dogma hoc ex traditione habent, quae traditio processit a vera Ecclesia fidelium et ad ipsos usque pervenit. « Hoc modo etiam putat de Lugo traditionem sufficientem ad gentiles philosophos pervenisse. « Unde si aliqui eorum dolorem de peccatis super omnia et veram contritionem contemperunt, non fuit ex assensu per discursum philosophicam comparato, sed ex illo alio quem de Deo ex fide vera potuerunt habere. « Ita ille. At sane probabilis videtur, praesertim si agitur de infidelibus nutritis inter idololatrias, qui de revelata religione nihil audiverunt, Deum quando eorum miseretur, simpliciter supplere defectum externae propositionis per illustrationem internam, ut docent s. Thomas alique veteres theologii (supra p. 624.), quam quod incerta illa traditio universalis tamquam sufficiens externa propositio in subsidium vocanda sit.

Sancti, pertinet ad formale motivum fidei. Hunc sensum exprimit s. Thomas in explicatione discriminis inter fidelem ac infidelem, quam superius ex Angelico descripsimus. « Fidelis credit homini non in quantum homo, sed in quantum Deus in eo loquitur, quod ex certis experimentis colligere potest, infidelis autem non credit Deo in homine loquenti » S. Th. in 3. dist. 23. q. 2. a. 2. sol. 2. ad 3.

CAPUT VI.

DE HABITUDINE INTER FIDEM AC SCIENTIAM.

Generatim omnes haereses quae umquam adversus fidem catholicam excogitatae sunt, originem et incrementa sumperunt ex perversione subordinationis et genuinae relationis, quam Deus auctor naturae ac gratiae esse voluit inter manifestationem naturalem et revelationem supernaturalem, inter rationem et auctoritatem, inter scientiam et fidem. At nostris temporibus non modo haeretici, sed quidam etiam eruditi inter catholicos statuere ac vindicare conati sunt falsum principium plenae libertatis in scientiis tractandis, a quo maxime dependere aiebant tum validam fidei defensionem adversus incredulos, tum praesertim humanarum disciplinarum omnium ac nominatim philosophiae perfectionem (1). Postulabant nimirum, ut plena libertas et *autonomia* inquisitionis et sententiarum in scientiis independens a quavis auctoritate, nominatimque independens a doctrina fidei admitteretur, atque ab Ecclesia ipsa agnosceretur. Haec vero *autonomia* non solum in eo est, quod scientiae humanae suis propriis nitantur principiis rationalibus vel empiricis, diversis a principiis fidei; et quod philosophia non possit progredi nisi ex principiis ratione perspectis « nihilque in se admittere, quod non fuerit ab ipsa suis conditionibus acquisitum aut fuerit ipsi alienum, » quae sane esset « iusta philosophiae libertas » (2); sed id

(1) Günther Lydia 1849. p. 35. 38. 331. sq. 357; Lydia 1851. p. 310; Propaedeut. I. p. 122; Euryst. et Heracles p. 251. etc.

(2) Litter. Apostolic. Pii IX. ad Archiep. Monach. 11. Dec. 1862.

obtinere volebant, ut doctrina fidei neque instar normae haberetur, qua errores cavendi praemonstrarentur, quemadmodum summus Pontifex Pius IX. (litt. 21. Dec. 1863.) edixit, « catholicis naturalium disciplinarum cultoribus divinam revelationem velut retriem stellam prae oculis habendam esse, qua prae lucente sibi a syrtibus et erroribus caveant. » Unde etiam negabant, in veritatibus quae tum fide constant tum ratione demonstrari possunt, revelationem respiciendam esse ita, ut in antecessum debeat esse ratum ac fixum, non posse in scientifica investigatione statui principia vel deduci ac teneri conclusiones, nisi quae cum fide praehabita ac prae lucente consentiant, vel illi saltem non adversentur; hanc enim aiebant non seriam sed ludicram fore scientiae tractationem (1). Ex eorum quippe principiis *libertas* est scientiae ita essentialis, ut sine ea consistere non posset, et scientia esse desineret; libertas inquam essentialis est, quae constituitur « in iure sequendi sine ullo impedimento solummodo leges scientiae, ut non aliunde quovis modo limitetur vel circumscribatur » (2). Atque hinc propositio XIV. in Syllabo damnata consequitur: « Philosophia tractanda est, nulla supernaturalis revelationis habita ratione. » Porro facta distinctione inter *philosophum* et *philosophiam* concedebant, pro philosopho posse fortasse oriri ius et officium sese submitendi auctoritati, quam *veram ipse probaverit*; at scientiam nec debere nec posse subiici fidei et auctoritati, quoniam ita in ipsa sua essentia et ratione formali destrueretur. Non est auctoritatis scientiam etiam errantem corrigere; sed scientia ipsa ex propriis suis principiis errores optime emendare valet (3).

Cum vero iidem philosophi simul negarent, latius patere veritates revelatas quam vim luminis rationis ad veritatum intelligentiam ac demonstrationem, ex positis eorum prin-

(1) Frohschammer Introd. in philos. p. 307. 314; de Libertate scientiae p. 82. 111. Hic auctor infelix deinceps ad plenam fidei catholicae negationem delapsus est.

(2) Frohschammer de Libert. scient. p. 330.

(3) Cf. Litt. Apostol. 11. Dec. 1862; Syllab. Proposit. X. XI.